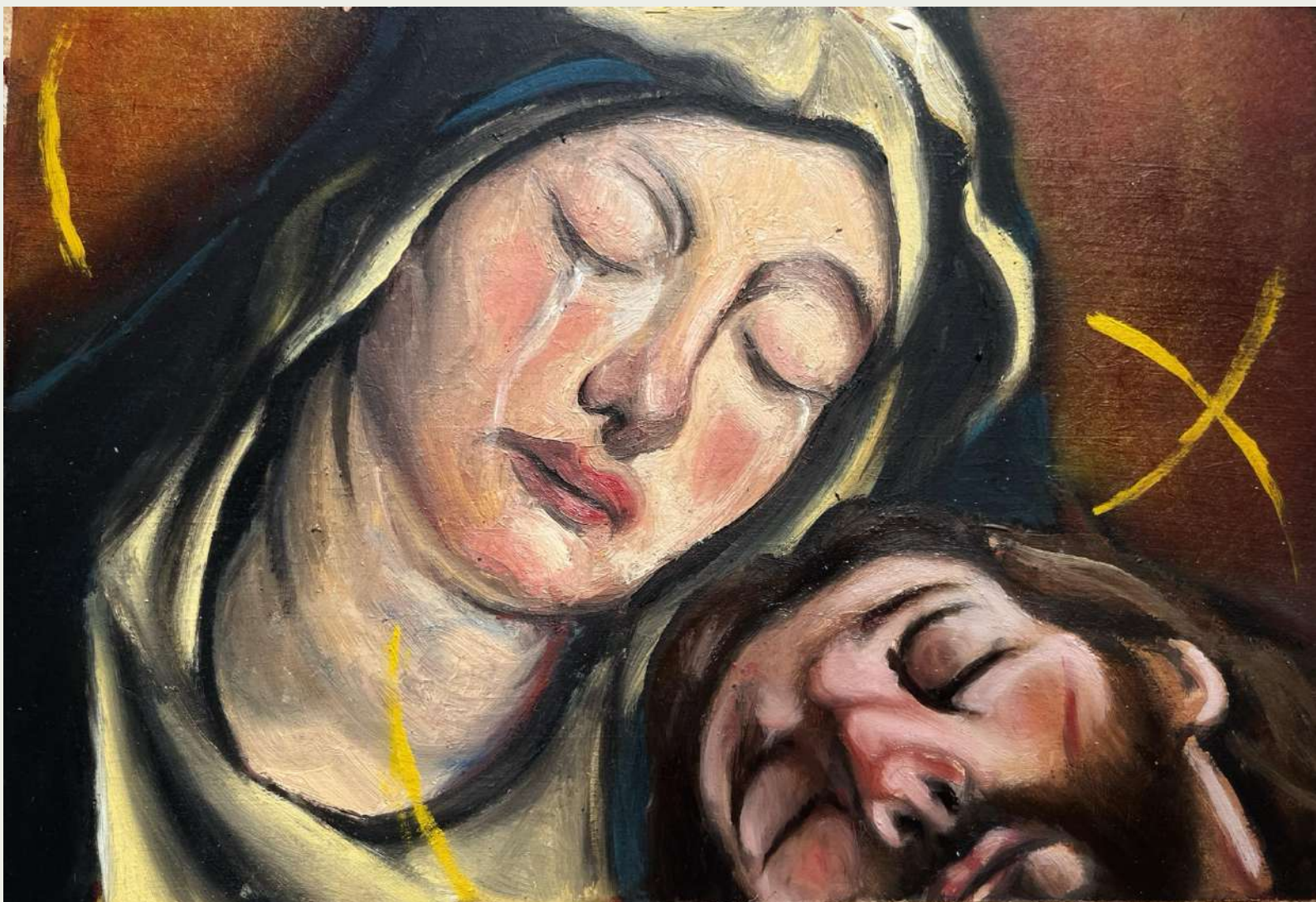

Paulus

INHOUD

<i>Daar is de lente</i> — VOORWOORD	3
<i>Christus' licht</i> — PASTORAAL	4
<i>Varick en de Furie</i> — PATRIMONIUM	6
<i>'Dubbelportret'</i> — DOMINICANEN	11
<i>Vochtalarm</i> — RESTAURATIE	12
<i>Gebarentaal</i> — RELIGIE	15
<i>Missie in Groenland</i> — GESCHIEDENIS	17
<i>Uit volle borst</i> — MUZIEK	23
<i>Miniatuurtjes</i> — DIGITAAL	25
<i>Agenda</i>	28

DAAR IS DE LENTE

Op het moment dat ik dit voorwoord begin te schrijven, worden we weer met dat vermaledijde zomeruur opgescheept. De man – een vrouw zou zo iets nooit bedenken – die het ooit in zijn hoofd haalde ons door stress al zo geteisterde bioritme nog wat verder onderuit te halen, hadden ze voor de rest van zijn leven moeten onderbrengen in een kamer waar het licht nooit dooft. Met veel slapeloze nachten. Deze onchristelijke gedachte moest me even van het hart.

Zomeruur of niet, de dagen worden langer en dus per definitie de nachten korter. Daar kan geknoei met de klok niks aan veranderen. De lente heeft al enkele keren de neus aan het venster gestoken, maar ons ook al enkele keren op het verkeerde been gezet. Wie het privilege of de plicht heeft om dezer dagen door onze kerk te dwalen, denkt eerder aan een winterslaap dan aan een nest zwaluwen of paasbloemen.

Schijn bedriegt. De restauratie houdt ons nog even in de ban en tang, maar vanaf mei kan je weer ons koor, de crypte en de archeologische site binnen en dan is de lente onomkeerbaar in opmars. Intussen werkt iedereen naarstig aan de voorbereiding van die nakende heropening: nieuwe expo's komen eraan, de draad van de nocturnes wordt weer opgepikt, kortom we vliegen erin met goede moed.

Tot einde februari ging niet alle, maar dan toch veel aandacht naar de *Geseling* en de *Kruisdraging*. Die twee topwerken zijn, via een tussenstop, op weg naar een tentoonstelling in 's Hertogenbosch. In hun plaats komen vanaf 2 mei twee pareltjes uit de Phoebuscollectie, plus portret van Michael Ophovius van het bisdom 's Hertogenbosch en een expo met kerkinterieurschilderijen.

De restauratie van onze derde Cornelis De Vos kun je vanaf 17 mei live mee maken in 't Schooltje. Daarover kom je alles te weten in een speciale editie van Paullus die voor het einde van de maand in je digitale brievenbus valt.

In dit nummer boomt Armand verder door over de grafmonumenten in ons koor die vanaf mei volop in de schijnwerpers komen, dit keer gaat alle aandacht naar Varick en zijn vrouw, die zuidelijk op het hoogkoor via hun grafmonument zijn vereeuwigd.

Als bij toeval loopt er door vier andere bijdragen een rode dominicaanse draad. Walter vertelt ons dat Rubens niet enkel Michael Ophovius o.p., maar ook zijn vriend Jacobus De Brouwer o.p. portretteerde en Armand ontsluit een fantastisch – in de oorspronkelijke betekenis van het woord – verhaal over Groenlandse predikheren.

Daarmee houdt het niet op. Anton o.p. wijdt ons in zijn vierde bijdrage over liturgie in over de 'gebarentaal' tijdens de misviering met, hoe kan het ook anders, bijzondere aandacht voor de eigen rituelen van de dominicanen. Vincent, ten slotte, heeft het over de eeuwenoude vloek van de 'natte voeten' van de dominicanen in Sint-Paulus.

Veel leesplezier en tot binnen een drietal weken

Guido Meeussen
hoofdredacteur

CHRISTUS' LICHT

Wat kunnen we zeggen over de verrijzenis? Weinig, want er is zoveel dat aan ons begrip, ons verstand ontsnapt. Wel kunnen we getuige zijn van mensen die zijn 'opgestaan'. Mensen die op een dag 'ontwaakt' zijn in hun leven. Verrijzenis betekent meer leven brengen in ons sterfelijk bestaan!

Misschien krijgt dat woord vandaag voor ons een heel bijzondere klank. Want wij beleven iets van een overgang, van een loskomen, van een 'ballingschap'. We zijn niet helemaal waar we gewoon waren te zijn. We zoeken, we verplaatsen ons, we passen ons aan. En toch klinkt midden in die situatie dezelfde paasstem: "Licht van Christus!" — een licht dat niet gebonden is aan een plaats maar aan een persoon.

De verrijzenis beleven gaat niet over het verleden doen herleven. Het gaat er niet om terug te keren naar wat was. De verrijzenis beleven is door de dood heengaan. Er zijn veel momenten in ons leven dat we zo goed als vastzitten. Alsof we opgesloten zitten in graven van teleurstelling, van verlies, van wat niet meer kan.

Maar dan is er Pasen. Pasen is geen nostalgie, geen terugkeer, maar een exodus, een doortocht. Ook voor ons. En dat beleven wij heel concreet in deze tijd. Tot 3 mei vierden wij samen in de kapel van de Prinsstraat. Voor de vieringen van Pasen trekken wij naar Sint-Walburgis. Andere plaatsen, andere gewoontes misschien, maar hetzelfde geloof, hetzelfde vuur, dezelfde gemeenschap.

Misschien helpt het ons om anders te kijken: niet alleen naar wat we missen, maar naar wat ons gegeven wordt. Niet alleen naar wat achter ons ligt, maar naar wat voor ons open ligt. Want elke plaats waar wij vierden, kan een plaats van verrijzenis worden. Elke viering, hoe eenvoudig ook, kan een paasnacht zijn waarin opnieuw klinkt: "Dit is de nacht waarin Christus de banden van de dood heeft verbroken". En dan blijft de vraag van Pasen ook aan ons gesteld. Welke zijn onze 'graven', graven die plaatsen van belofte kunnen worden? Waar in ons leven (parochie)leven kan nieuw leven ontstaan?

Misschien heel eenvoudig: in een woord dat troost, in een aanwezigheid die duurzaam is, in een gemeenschap die - zelfs in verplaatsing - blijft samenkomen. Want dat is de vreugde van Pasen: dat leven zich een weg baant, ook hier, ook nu, ook voor ons.

De verrijzenis begint telkens als een graf een kribbe wordt, een plaats van aankondiging. Wanneer een rouw wordt overschreden. In die zin is de verrijzenis geen historisch feit. Het is een vraag die gesteld wordt aan onze geschiedenis, aan de uwe, aan de mijne.

De cruciale vraag is: welke zijn uw graven —momenten van ballingschap— die plotseling plaatsen van verkondiging en belofte kunnen worden? Een aankondiging die ons zegt: “Het graf is leeg! Ga weg, er is niets meer te zien in je leven op die plek”.

In deze moeilijke tijd van ballingschap —waarin we onze geliefde Sint-Pauluskerk inderdaad missen— zouden we ons die zo bevrijdende woorden moeten herinneren: “Waar twee of drie in mijn naam bijeen zijn, daar ben ik in hun midden” (Mt 18,20). Ballingschap: een tijd om het gebed en broederschap op een andere manier opnieuw te ontdekken. Heel gewoon.

Didier Croonenberghs o.p.
pastoor van de Sint-Paulusparochie

↑ AERNOUT VINCKENBROGH, DE VERRIJZENIS, CA. 1617, SINT-PAULUSKERK

Grafmonumenten aan het hoofdaltaar (3)

VARICK EN DE FURIE

In de tweede aflevering van deze serie hebben we ons gefocust op de wapenschilden die het grafmonument van Varick – Damant sierden. Voor we de tortelduifjes Anna en Hendrik op elkaar loslaten, bekijken we in deze aflevering een schokkende gebeurtenis die bepalend was voor het leven en de carrière van Hendrik van Varick en die ons onrechtstreeks naar zijn geliefde Anna leidt.

Op zondag 4 november 1576 werd de vader van Hendrik van Varick (ca. 1570 – 1641) tijdens de Spaanse Furie vermoord in Antwerpen. Papa Gozewijn - geboortejaar onbekend - was markgraaf van Antwerpen en het Land van Rijen en schout van Antwerpen.

Anti-Spaanse contemporaine propaganda werd gretig overgenomen door de romantiek van de 19de eeuw en zo groeide de waar gebeurde verschrikking op die zondag en de volgende dagen uit tot een catastrofe met duizenden doden en honderden woningen die in de as werden gelegd. Door het tellen van de oversterfte - 'meer doden dan gewoonlijk' - in de parochieregisters tijdens die week toonde onderzoekers aan dat het aantal vermoorde mensen opliep tot maximaal enkele honderden.

↑ HANS COLLAERT, ALLEGORIE OVER DE SPAANSE FURIE. 1577, MUSEUM BOIJMANS VAN BEUNINGEN

Het nieuwe stadhuis liep aanzienlijke brandschade op, zodat na amper tien jaar het interieur al grondig heropgebouwd moest worden en mogelijk ontstond er brand in tientallen woningen. Vreselijk genoeg allemaal, maar het is correct om de Spaanse Furie in reële proporties te bekijken, als een van de vele furies – een vijftiental – die in de tweede helft van de 16de eeuw door onze contreien raasden.

Stadsarchivaris Floris Prims heeft de kerkhofrekeningen uit die dagen nagekeken. Hij vond een rekening van het O.L.V.-kerkhof – nu de Groenplaats – van 7 november 1576, de dag waarop er weer dopen en begrafenissen konden plaatsvinden, met volgende tekst: 'Betaelt aan de grafmaeckers ende andere goede lieden die de dooden die in de furie bleven waren, begroeven, 22 gulden'. De voorganger van Prims, Pieter Génard, die de namen opzocht van de doden, kon een 60-tal mensen identificeren.

In de bibliografie op het einde van deze artikelenreeks over de grafmonumenten vind je verwijzingen naar teksten die de Nederlandse onderzoeker Cees Reijner heeft gepubliceerd over de verhalen van 16de -eeuwse Italiaanse chroniqueurs en hun visie op de Spaanse furies. Ook bij deze buitenlandse waarnemers, al dan niet ooggetuigen, lees je grote verschillen in aantal slachtoffers en aangerichte schade, afhankelijk van de gehechtheid van de auteurs aan het Habsburgse of rebelse gedachtegoed.

Het schilderij van Ferdinand De Braekeleer (1792 – 1883) over de Furie voltooide hij in 1837 en bevindt zich vandaag in het KMSKA. We zien de dappere notabelen en burgers van Antwerpen die hun fonkelnieuwe stadhuis verdedigen tegen de Spaanse muiters. Gozewijn van Varick staat centraal op het grote werk, rapier in de hand en roept zijn stadsgenoten vruchteloos op tot verzet. Een nobele en romantische scène, maar niet correct. Gozewijn was al enige dagen onwel en bevond zich op die noodlottige dag waarschijnlijk thuis in de Lange Nieuwstraat 40-44 of aan zijn voordeur, dat is niet duidelijk. Daar werd hij koudweg vermoord door binnengedrongen Spaanse soldaten. Gozewijn werd begraven in de Sint-Joriskerk, waar protestanten hem tien jaar later dan ook nog eens opgroeven en zijn graf vernielden.

↑ FERDINAND DE BRAEKELEER, SPAANSE FURIE IN ANTWERPEN, 1837, KMSKA

Naast Gozewijn vond een aanzienlijk aantal Antwerpse bestuursleden de dood: burgemeester Jan vander Meeren, schepenen Jan vande Werve (in gevecht op de Meirbrug), Geeraert Despommereaulx (op zijn paard, toen hij de Spaanse kapitein Juliano Romero wou spiesen, maar ze hadden hem eerst te pakken) en Nikolaas van Boechout.

De Spaanse furies in de Nederlanden waren het symbool van het financiële en morele failliet van het Spaanse bestuur. Na de Antwerpse furie kwam de Tachtigjarige Oorlog op kruissnelheid, vluchten kon niet meer.

Ter herinnering aan de Spaanse Furie kun je eens langs de Van Varickstraat wandelen, op het Antwerpse Kiel in de Jan de Voswijk. De straat is een verre herinnering aan de roemruchte markgraaf, schout en ridder Gozewijn van Varick, papa van Hendrik. Je kunt ook de gedenksteen aan het stadhuis bekijken, maar erger je niet aan het 19de -eeuwse pathos.

Familiebanden

Hendrik was zes of zeven jaar oud toen de furie plaatsvond. Wellicht was hij aanwezig tijdens de moord op zijn vader, net zoals zijn mama, Constance van Berchem, broertje Johannes en zusje Margareta. In tegenstelling tot grote broer Hendrik hebben we Margareta (1572 - 1629) en Johannes (1576 - 1637) teruggevonden in de doopregisters van de Sint-Jacobskerk. Johannes was maar negen maanden oud toen zijn vader vermoord werd. Mogelijk werd Hendrik nog geboren en gedoopt in Diest, waar papa Gozewijn gouverneur voor Spanje was van de stad en omliggende gebieden, voor hij bij besluit van Filips II op 29 juni 1574 tot markgraaf en schout benoemd werd in Antwerpen.

De familie van Varick vond haar oorsprong in Varik, een gemeente tussen 's Hertogenbosch en Tiel in Nederland. Gozewijn was al de negende van die naam in de wijdvertakte familie, waarvan de Zuid-Brabantse tak het katholieke, uitgeweken deel vormde.

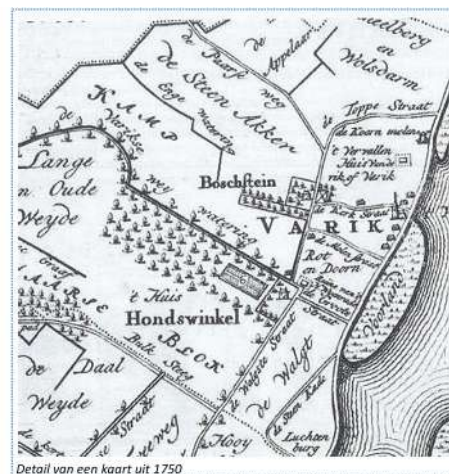
Johannes van Varick, Hendriks jongere broer, trad in bij de Antwerpse predikheren in het klooster naast de Sint-Pauluskerk. We zullen hem nog tegenkomen bij de bespreking van een volgend monument, dat van Ophovius, voor wie Johannes tijdens verschillende missies optrad als briefdrager en vertrouwensman.

↑ GEDENKSTEEN UIT 1876, SPAANSE FURIE STADHUIS ANTWERPEN MET BART DE WEVER

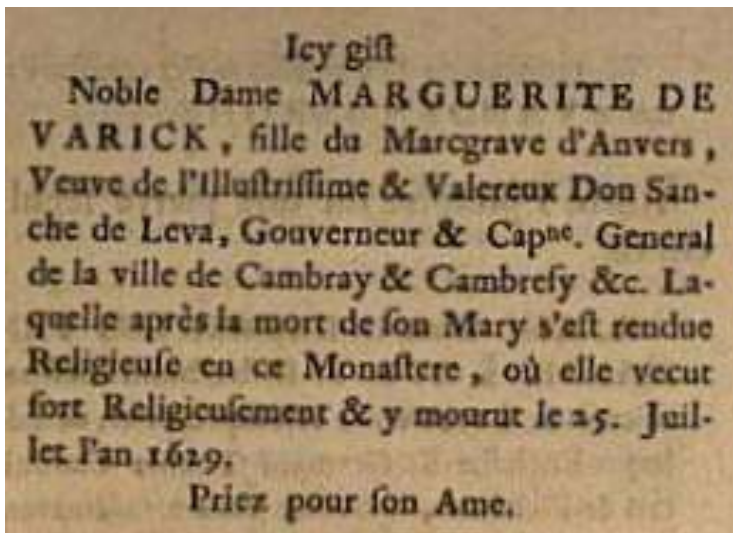

↑ OLZHEIM, UIT DE GESCHIEDENIS VAN VARIK, VARIK, 2013

Detail van een kaart uit 1750

Zus Margareta van Varick huwde met de dertig jaar oudere don Sancho Martinez de Leyva (ca. 1543 – 1601), gouverneur voor Spanje van de regio Kamerijk (Cambrai) en Rijsel (Lille). Na de dood van haar man trad ze in bij de augustinessen van het klooster van Ter Banck nabij Leuven, wat in de 19de eeuw een dominicanessenklooster werd. Johannes en Margareta van Varick versterkten de band tussen de familie van Varick en de katholieke structuren tijdens de contrareformatie. Grote broer Hendrik van Varick zal deze band later betonneren onder impuls van zijn dame, Anna Damant.

↑ GRAFSCHRIFT MARGARETA VAN VARICK IN HET KLOOSTER TER BANCK

Sancho Martinez de Leyva, echtgenoot van Margareta, was een vechtersbaas die zowat overal in Europa streed in het Spaanse leger. Hij schopte het tot kapitein van de Spaanse troepen in Vlaanderen en zelfs tot maestro di campo onder Alexander Farnese.

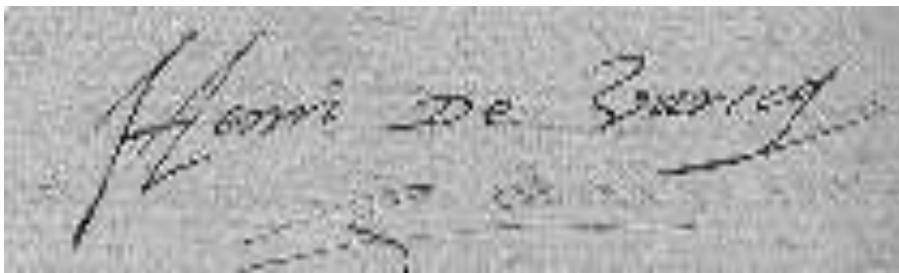
Op 9 augustus 1588 ging zijn leger aan boord van een vloot in Duinkerken om samen met Farnese Engeland te bezetten als ondersteuning van de Armada, maar toen slechte weersvoorspellingen roet in het zeemanseten gooiden, ging het leger weer van boord. Op de 12de vertrokken ze opnieuw en twee dagen later keerden ze zonder vechten weer naar Duinkerken, toen ze hoorden dat de Spaanse Armada was vernietigd. Martínez de Leyva heeft zonder twijfel een rol gespeeld bij de lancering van de militaire carrière van zijn schoonbroer Hendrik van Varick.

Weduwe Constance van Berchem, de mama van Hendrik, Johannes en Margareta, huwde ongebruikelijk snel na de dood van papa Gozewijn van Varick met Frédéric Perrenot de Granvelle (1536 – 1602), die een waslijst aan titels droeg. Hij was de broer van kardinaal de Granvelle en heer van Champagne – zijn roepnaam. Champagne werd zo de stiefvader van Hendrik en tegelijk wellicht diens tweede militaire opstap.

Champagne was tijdens de Furie gouverneur van Antwerpen en één van de verdedigers van de Antwerpse bevolking, wanneer d' Avila, de Spaanse commandant van de Antwerpse citadel, de zijde van de muiters koos. Hij kon uit de handen van de soldaten ontsnappen door te vluchten op één van de schepen die Willem van Oranje ter ondersteuning naar Antwerpen stuurde. Zo belandde Champagne bij de prins van Oranje, terwijl hij toch katholiek bleef en trouw aan de Spaanse koning. Het waren merkwaardige tijden. Na heel wat avonturen en omzwervingen, inclusief een lange opsluiting in de gevangenis in Gent, belandde hij opnieuw in Antwerpen, waar hij de citadel restaureerde in opdracht van Farnese, de hertog van Parma. Omdat hij zwalkte tussen Spanje en Oranje verloor Champagne uiteindelijk de steun van Farnese en verhuisde hij min of meer gedwongen naar zijn heerlijkheid in Frankrijk.

Scharnierjaar 1599

Over de jeugdijaren van Hendrik weten we vrijwel niets. Mama Constance van Berchem kwam uit een Antwerpse familie met aanzien en ook stiefvader Champagney was een bemiddeld man, zodat we mogen veronderstellen dat Hendrik de opleiding van een zoon uit de hogere klasse volgde. Dankzij de bemiddeling van Martinez de Leyva en Champagney heeft hij wellicht vrij jong een militaire carrière aangevat en we pikken zijn spoor weer op in 1594 met een brief aan Champagney. Er staat niets relevant in voor ons onderzoek, maar zo kennen we het handschrift en de handtekening van Hendrik van Varick, Henri de Varicq.

1599 was een scharnierjaar voor Hendrik. Hij was toen rond de dertig. In het begin van dat jaar was Hendrik ridder en waarschijnlijk al een tijdje kapitein van een afdeling van 300 Duitse manschappen in het regiment van Baldassare Biglia (1550 – 1625), graaf van Saronno, één van de vele Italianen die in onze contreien was beland. Het regiment arriveerde rond 1598 in de Nederlanden en werd direct ingezet in de grensregio's van Brabant en Vlaanderen.

Dat een Milanese graaf een regiment naar Vlaanderen bracht, onderstreepte zijn status. Het was een vorm van militaire “onderneming”: de edelman stelde het regiment samen en financierde een deel van de opstart, in ruil voor politieke invloed en gunsten van de Spaanse koning. Dit legde de basis voor de invloed die Biglia in onze gewesten zou genieten en waar de kapitein van een van zijn afdelingen, ridder Hendrik van Varick, mee van zou profiteren.

Baldassare Biglia en Nicolaas Damant (1531 – 1616), kanselier van de aartshertogen Albert en Isabella, kenden elkaar mogelijk. Nicolaas Damant was een van de machtigste mannen in de Nederlanden en Biglia was een gerespecteerd bevelhebber. Schoonbroer Martinez de Leyva, commandant Biglia en in mindere mate stiefvader Champagney plaveiden het pad voor Hendrik van Varick dat naar de kanselier in Brussel en de liefde van zijn leven leidde.

Ha, de zoete geur van de liefde hangt in de lucht. Voel je ook de harteklop, dat ondraaglijke wachten op de volgende aanblik van een geliefde? In de volgende aflevering ontmoet Anna Damant haar Hendrik, jij zult even moeten wachten tot Pinksteren. De volledige bibliografie over hun grafmonument vind je bij de laatste aflevering van deze reeks.

[Armand Storck](#)

‘DUBBELPORTRET’

Michael Ophovius en Jacobus de Brouwer, twee dominicaanse vrienden, genoten allebei de eer geportretteerd te worden door de grootste schilder van hun generatie: Pieter Pauwel Rubens. De Brouwer wijdde het grootste deel van zijn leven aan het recupereren van protestantse zieltjes, met weinig succes.

Het schilderij met Michael Ophovius hangt, zoals bekend, in het Mauritshuis in Den Haag. Het paneel met Jacobus de Brouwer, dat zich in Kopenhagen bevindt, meet 56 cm op 46,5 cm en wordt gedateerd tussen 1615 en 1620.

Het is onduidelijk in wiens bezit het was, toen het tussen 1756 en 1763 werd aangekocht door graaf Adam Gottlob Moltke, raadsman van koning Frederik V van Denemarken en Noorwegen, die een groot aantal schilderijen voor zijn paleis aankocht. De Moltke-collectie maakt nu deel uit van het Statens Museum for Kunst.

Kempenaar Jacobus de Brouwer (Hoogstraten, 1582) studeert na zijn intrede bij de Antwerpse dominicanen aan de universiteit van Dowai (Douai) waar hij in 1620 zijn doctoraat behaalt. Deze universiteit werd in 1559 gesticht door Filips II en was een zusteruniversiteit van Leuven. In 1622 keert hij terug naar Antwerpen.

Zieltjes winnen

Een jaar later trekt hij naar Scandinavië, samen met twee medebroeders, Nicolas en Dominicus Janssen Boy. Ze gaan op missie in protestants gebied om de katholieke religie weer wortel te laten schieten. Op vraag van de Brouwer reizen Nicolaas en Dominicus Janssen naar het Noorse Frederikstad en naar Hamburg in een poging daar een katholieke gemeente te stichten.

In 1631 wordt Jacobus de Brouwer benoemd tot commissaris van de Hollandsche Zending (*). In 1634 wordt hij prior van het Antwerpse klooster. Tijdens de gevangenschap van zijn medebroeder Michael Ophovius in 's Hertogenbosch regelt Jacobus het bestuur van de missie. Zijn pogingen om een college of seminarie voor priesters te stichten in Scandinavië, kenden weinig succes.

Jacobus de Brouwer overleed in 1637 in het klooster van Antwerpen, vier uur nadat zijn medebroeder en vriend Ophovius in de refuge van de Sint-Bernardusabdij in Lier het tijdelijke met het eeuwige had gewisseld.

Walter Geluyckens

*De Hollandse Zending of Hollandse Missie is de benaming voor de katholieke Kerk in de Noordelijke Nederlanden, ontstaan tijdens de Republiek der Verenigde Nederlanden.

Bronnen:

- Biografisch Woordenboek der Nederlanden, Van de Aa
- Sint-Paulus Info, pag. 728-34
- Statens Museum for Kunst, Kopenhagen, collectie Moltke

Eeuwenoud probleem in Sint-Paulus

VOCHTALARM

Je zou het een vergiftigd geschenk kunnen noemen, maar de dominicanen huldigden allicht het spreekwoord: een gegeven paard kijkt men niet in de mond. Om maar te zeggen dat het stuk grond dat ze kregen voor hun klooster en kerk 770 jaar later nog steeds voor vochtproblemen zorgt. Vraag het maar aan de restaurateurs van onze kerk.

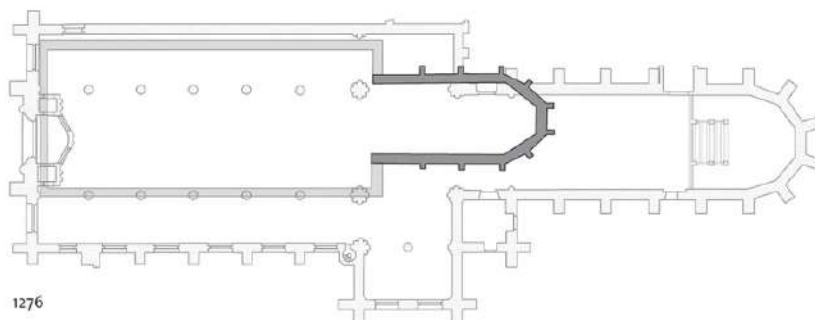
Donaties aan kerk en klooster maakten de weg naar de hemel iets makkelijker, zelfs voor wie een godvruchtig leven leidde. Een schenking van geld of grond kwam dus vaak voor en het is daarom dat de dominicanen de gulle gift in dank aanvaardden. Ook al zullen ze vaak - binnensmonds dan - een onchristelijke vloek gepreveld hebben.

Wanneer de eerste dominicanen in 1243 in Antwerpen arriveren, vestigen ze zich in de huidige Sint-Andrieswijk, waar de Prekersstraat nog steeds aan hun aanwezigheid herinnert. In 1249 schenkt kanunnik Hugo Nose hun eigendommen op de Dries om er een klooster te bouwen. De Dries is dan nog een onbebouwd en drassig terrein buiten de ruïnen rond de locatie van de huidige kerk. Land dat dus met een waterprobleem kampte en mogelijk tot de kanunnik zijn minder rendabele eigendommen behoorde.

Labora

Het is de gedachte die telt. De kanunnik is niet de eerste en zeker niet de laatste die een minder aantrekkelijk stuk land doneert aan een klooster in de hoop dat Onze-Lieve-Heer dit soort kleinigheidjes over het hoofd zou zien. Gelukkig zijn kloosterordes hiermee vertrouwd en doorgaans ontvankelijk voor elke donatie die mits wat ora en veel labora toch de moeite loonde.

Ondanks de drassigheid blijft het een aanzienlijke donatie die de kanunnik buiten gemoedsrust ook een naar hem vernoemde straat oplevert, de Nosestraat, vandaag tussen de Sint-Paulusplaats en de Veemarkt. In 1256 verhuizen de dominicanen naar hun nieuwe eigendom en in de jaren 1260 beginnen ze met de bouw van de eerste kloosterkerk die in 1276 wordt gewijd.

1276
↑ PLATTE GROND OUDE EN NIEUWE KERK

Na de Sint-Elisabethsvloeden van 1404, 1421 en 1424 verandert de bedding van de Schelde en krijgt Antwerpen vaker te kampen met overstromingen. Ook de Sint-Pauluskerk staat geregeld onder water. Om de voeten droog te houden, wordt begin 16de eeuw beslist het terrein op te hogen en een nieuwe kerk te bouwen naast en deels bovenop de oude.

Het terrein rondom de bestaande kerk wordt opgehoogd tot 1,60 m boven het huidige straatniveau en de vloer van de nieuwe kerk komt 3,70 m boven de oude vloer te liggen. Ruim voldoende om Scheldewater in de kerk te vermijden. In 1548 wordt ze gedeeltelijk in gebruik genomen en het jaar daarop wordt de oude kerk gesloopt.

Hoewel deze nieuwe kerk ervoor zorgt dat de voeten van de dominicanen droog blijven, geldt dat niet voor de kerk zelf. Ook deze kerk lijdt onder de vochtige bodem. Minder merkbaar dan bij overstromingen, maar bijna even destructief kruipt het vocht langs muren en pilaren omhoog bij zware regenval of overstromingen van lager gelegen terreinen.

↑ FUNDAMENT VAN DE HUIDIGE KERK

Fundamenten

Eeuwenlang trekt het vocht in natte periodes langs de fundamenten in muren en pilaren omhoog om toch nog voor problemen te zorgen. Vocht kan leiden tot verkleuringen, schimmelgroei en schade aan de bouwmaterialen, maar het brengt ook nog een ander probleem met zich mee.

Samen met het vocht komen er ook opgeloste zouten uit de ondergrond mee. Wanneer de pilaren en muren weer uitdrogen, vormen de zouten opnieuw kristallen. Bij deze kristalvorming oefenen ze druk uit op de interne structuur van de bouwmaterialen en kunnen ze die beschadigen. Wanneer dit één keer gebeurt, blijft de schade meestal beperkt, maar als dit zich over de eeuwen heen blijft voordoen wordt ze aanzienlijk.

Elke natte periode worden er nieuwe zouten in de pilaren gezogen en lossen de zouten die al in de pilaren zitten opnieuw op om vervolgens weer te kristalliseren. Zo bouwt de schade zich over de jaren heen op. Daarenboven kunnen de zouten in droge periodes ook vocht uit de lucht absorberen, waardoor er verkleuringen en nieuwe schade kunnen ontstaan wanneer de kerk droge voeten heeft. Dit is onder andere te zien aan de witgeverfde pilaren in de middenbeuk die op verschillende plaatsen verkleuringen vertonen.

↑ BOVENAANZICHT OPGRAVINGEN JAREN 90

Toch is de rol van de oude kerk nog niet uitgespeeld in dit verhaal. De pilaren die gebouwd zijn bovenop de structuren van de oude kerk vertonen veel minder verkleuringen dan de andere. Mogelijk laten de bouwmaterialen van de oude kerk het opstijgend vocht minder goed door dan die gebruikt voor de fundamenten uit de 16de eeuw.

↑ BORINGEN VOOR VOCHT- EN ZOUTTESTEN IN 2007

Water weren

Bij de restauratiewerken van 2007 worden er vocht- en zoutmetingen uitgevoerd in de pilaren, die deze problematiek bevestigen. Er wordt daarom gekozen om de pilaren te injecteren met een waterwerend product, maar al na 1,5 jaar blijkt dat de injecties niet hebben geholpen. De pilaren vertonen opnieuw verkleuringen. De reden voor het falen van de injecties is nog niet bekend en de restaurateurs van vandaag zoeken naar oorzaken en oplossingen.

Wat er zich onder het oppervlak afspeelt, is nu nog grotendeels verborgen maar één ding staat vast: de 13de-eeuwse kerk helpt nog steeds om de voeten van de nieuwe kerk droog te houden. Een stevig fundament dat na zeven eeuwen nog niet is afgeschreven.

Ben je zelf benieuwd naar de eerste kerk die hier heeft gestaan, dan ben je vanaf 2 mei welkom in de archeologische site, die voor het eerst vier jaar geleden ontsloten werd voor het publiek.

[Vincent Crevals](#)

↑ AANDUIDINGEN VOOR METINGEN TIJDENS DE HUIDIGE RESTAURATIE

Liturgie: werk van en voor het volk (4)

GEBARENTAAL

De mens is een communicatief wezen. Daartoe gebruikt hij woorden en niet-verbale communicatie – gelaatsuitdrukkingen, lichaamshoudingen, gebaren. Zo bevat ook de liturgie, die we kunnen omschrijven als een communicatievorm met God en met elkaar, meer dan alleen woorden.

In de liturgie wordt de hele mens betrokken. Niet enkel de mond die spreekt, het oor dat luistert en het verstand dat tracht te begrijpen, maar alle zintuigen, het hele lichaam.

In Vlaanderen is de betrokkenheid van de ‘integrale mens’ bij de liturgie ondergesneeuwd, omdat na het Tweede Vaticaans Concilie de focus is gelegd op de begrijpelijkheid van de liturgie, zoals Joris Geldhof (*) dit ooit heeft genoemd. De preconciiliaire liturgie werd door vele mensen ervaren als hocus pocus (hoc est enim corpus meum...) en daarom wilde men voortaan alles uitleggen.

Die uitleg werd vervolgens vernauwd tot het verstandelijke. Dat jongeren als reactie hiertegen liever een liturgie hebben met ruimte en aandacht voor het mysterie – waarbij andere aspecten dan enkel het verstand worden aangesproken – is dus ook niet zo gek, zonder hier een ideologisch punt te willen maken. Liturgie zou immers de plaats en tijd moeten zijn die ons verbindt, niet scheidt!

Bekruisiging

Voor het vervolgdeel van deze reeks over liturgie leek het me goed om enkele concrete gebaren die we stellen tijdens de liturgie te bespreken en er de betekenis van toe te lichten. Ruimer wil ik elke lezer(es) van dit artikel uitnodigen om eens stap voor stap te overlopen welke gebaren je stelt op zondag, vanaf het moment dat je de kerk binnenwandelt tot wanneer je deze weer verlaat, en waarom eigenlijk. Het leidt tot een veel rijkere persoonlijke beleving van de liturgie!

Wanneer de priester of diaken het Evangelie leest, nodigt hij de mensen uit met wervend gebaar en woord (uitgestrekte handen, “De Heer zij met u”). Iedereen staat recht, omdat het Evangelie de boodschap van de opstanding is. Als mensen van de Verrijzenis zouden we immers niet de hele tijd moeten zitten in de kerk. Na het antwoord van het volk (“En met uw geest”) **bekruisigt** de priester het Evangelie met zijn duim en zegt “Lezing uit het heilig Evangelie van onze Heer Jezus Christus volgens...” Let hier dus op: we spreken niet over het Evangelie van een bepaalde evangelist, maar wel volgens een bepaalde evangelist. De Blijde Boodschap zelf komt immers van Jezus. Het antwoord van het volk bevestigt dit: “Lof zij U, Christus” – we prijzen Hem om zijn Evangelie.

Met onze rechterduim tekenen we intussen **drie kruisjes** op ons lichaam. Het eerste op ons voorhoofd. Hiermee drukken we het verlangen uit de woorden die we zo meteen zullen horen te begrijpen met ons verstand. Op onze lippen zetten we dan een tweede kruisje. Als christen zijn wij immers niet enkel geroepen het Evangelie te beluisteren maar ook om dit te verkondigen. Het derde kruisje plaatsen we op onze borst, waar ons hart zich bevindt. We willen Christus en zijn Boodschap verwelkomen in ons hart en van daaruit leven.

Vredeswens

Na het Onze Vader smeekt de priester de vrede van de Heer af en nodigt hij of de eventueel aanwezige diaken iedereen uit om elkaar de vrede toe te wensen. Belangrijk is dat het niet gaat om een louter menselijke vrede, die kan ingegeven zijn vanuit zovele motieven. Zo kan men een einde maken aan een conflict, niet vanuit een verlangen tot verzoening, maar bijvoorbeeld om economische schade te beperken.

Het gaat om een **goddelijke vrede**, ons toegezegd vanwege Christus, waaraan wij als mens actief kunnen meewerken. Daartoe geven we elkaar symbolisch een hand, een kus of maken we een accolade. In Frankrijk wordt zulke accolade al lachend ook wel een coup de corne genoemd, omdat men hierbij elkaars hoofd links en rechts kan aantikken zoals bokken die het gevecht aangaan (liefst iets minder hard!).

Dominicaanse gebaren

Het zestiende-eeuwse Concilie van Trente heeft, vanuit een verlangen naar grotere uniformiteit, de bestaande liturgische diversiteit stevig gekortwiekt. Een ritus moest een aantal eeuwen oud zijn om nog gevierd te mogen worden. Zo werden gelukkig de mozarabische ritus (Spanje), de ambrosiaanse ritus (aartsbisdom Milaan) en bijvoorbeeld ook de dominicaanse ritus bewaard.

Deze laatste ritus bevat heel wat eigenheden, waarvan ik er hier drie wil toelichten.

Bij de evangelielezing in de dominicaanse ritus worden twee extra kruistekens gemaakt: één aan het begin (na het zetten van de drie kleinere kruisjes) en één helemaal aan het einde, wanneer wordt gezegd “Woord van de Heer” – “Wij danken God”.

Bij de vredeswens – “de vrede van de Heer zij altijd met u” – raakt de priester-dominicaan de gaven van brood en wijn aan, pateen en kelk, of *kust hij zelfs de kelk*. Hiermee wordt onderlijnd dat wij elkaar geen al te kwetsbare menselijke vrede toewensen maar wel een vrede die afkomstig is van Christus, een vrede die fundamenteel en blijvend is: de vrede van Hem die zich als gebroken brood en gedeelde wijn aan ons geeft in de eucharistie en ons zal worden uitgereikt bij de communie.

Bij het *hanc igitur* (letterlijk: “deze dus”, vrij: aanvaard dan Heer deze offergave), het deel van het eucharistisch gebed onmiddellijk na de consecratie, strekt de priester-dominicaan de armen volledig in plaats van in de gewone orante-houding te staan (met armen gebogen). Zo neemt de dominicaan de *vorm van het kruis* aan, net op het moment dat wij vragen dat God het offer op het altaar en de kerk die het Hem aanreikt, zou erkennen en aannemen. Kortom: (h)erken ons en onze gaven, Heer, want wij willen steeds meer op uw Zoon gelijken! Of hoe een eenvoudig gebaar tjokvol spiritualiteit kan zitten.

p. Anton-Marie Milh o.p.

Bron:

Joris Geldhof, De liturgie tussen lethargie en activisme: de zoektocht naar een moeilijk evenwicht, in: De Kerk in Vlaanderen (Kalmthout: Pelckmans, 2022), pp. 114-122.

Het vergeten klooster

MISSIE IN GROENLAND

De claim op Groenland van de dominicanenprovincie Thomas van Aquino, de overkoepeling van de Belgische en Nederlandse predikbroeders, was recent ei zo na de oorzaak van een conflict tussen Vaticaanstad en de Verenigde Staten.

Vermits onze paus Leo er niet in slaagde om een Europese Heilige Liga te vormen – in tegenstelling tot zijn 16de-eeuwse voorganger Pius V - werd op het nippertje de strijdbijl begraven in de ijzige ondergrond van Groenland. De pauselijke bul ‘Pax in Glaciem’ van 17 februari 2026 legde de vrede vast. Sindsdien matigden ook de Verenigde Staten de toon van hun vermeende aanspraken op Groenland en richtten ze hun pijlen op Iran. Dit is het verhaal van de korte maar bitsige strijd om Groenland in 2026.

Waarschuwing aan de lezer: omdat ook de CIA zesmaal per jaar je lievelingsmagazine Paullus leest – we willen echt niemand deze stichtelijke lectuur ontzeggen – hebben we de namen van de nog levende dominicanen in het volgende ware verhaal gewijzigd.

Heel Europa ergerde zich blauw aan de noordelijke expansiedrang van de huidige regering van de Verenigde Staten. Zelfs de Antwerpse predikbroeders van het Sint-Paulusklooster, gekend voor hun minzaamheid en geduld, voelden beide eigenschappen avondnieuws na avondnieuws wegwloeien.

Daar is Michael weer

Het was broeder Emiel Maria Antonis – iedereen kent ‘m als pater Mil – die op een winterse avond de kat de bel aanbond. De historicus had zich in de digitale Vaticaanse archieven begraven en kwam na enkele uren in ademnood boven met een merkwaardig document: een brief die één van zijn illustere voorgangers, pater Michael Ophovius, op 15 maart 1625 schreef aan de Propaganda Fide in Rome.

De inhoud van de brief wordt je pas duidelijk als je het volgende weet. Michael Ophovius was in 1625 verantwoordelijk voor de zogenoemde Hollandse missie, die het katholieke geloof in de protestantse Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden trachtte te behouden en te restaureren. De pauselijke nuntius in Brussel, Giovanni di Bagno, had aansluitend onder meer Denemarken en Noorwegen bij het takenpakket van Ophovius gestopt en die stuurde twee dominicanen, de paters Jacobus de Brouwer (zie elders in deze editie) en Nicolaas Janssen op missie naar het noorden.

Die mannen hadden aanvankelijk meer last met acht jezuïeten die de Propaganda parallel naar Denemarken stuurde dan met de protestanten, maar uiteindelijk moest hoe dan ook elk katholiek priester het land verlaten, bij Deens koninklijk besluit van 28 februari 1624.

Michael Ophovius was danig onder de indruk gekomen van de rapporten van zijn missionarissen in Scandinavië. Daarom vatte hij in die periode het plan op voor een missieschool voor de noordelijke gebieden. De nuntius bemiddelde voor een subsidie van 300 gulden per jaar, zodat vier studenten opgeleid konden worden tot missionaris in het Sint-Paulusklooster in Antwerpen. Het werd duidelijk dat Ophovius de smaak voor de uitbreiding naar het noorden te pakken had.

Hæc fusius V. Ill^{mae}. D. perscribo, quia existimo negotium esse magni momenti, quod ab hæreticis latissima trecentorum leucarum insula vindicetur, in qua fides catholica aliquando floruit et Ordo noster præclarissimum conventum S. Thomae sub S. Hyacintho fundatum habuit ¹⁾. Saltem illud conandum puto, ut aliquis catholicus eo destinetur cum illis navibus, qui statum insulae et religionis exploret et ex fide referat, quis fructus per prædicationem ibi fieri posset et an perseveret in ea religio catholica.

↑ UITTREKSEL VAN DE BRIEF VAN OPHOVIUS, GEDRUKT IN ROMEINSE BRONNEN, ZIE BIBLIOGRAFIE

↑ DE GROENLANDERS, ATLAS VAN STOLK, PRENT 1650 - 1749 [SCHATTING]

Hij schreef zijn brief op 15 maart 1625 aan de *Propaganda*. Dit is een vrije vertaling van het stukje over Groenland:

Ik blijf zoeken naar mogelijkheden om het geloof te verspreiden, waaronder dit beroemde voorval betreffende de ontdekking van Groenland. Men dacht eeuwenlang dat Groenland alleen nog bij naam bekend was, omdat het door de zee was opgeslokt. Sterker nog, de koning van Denemarken en zelfs zijn voorgangers, die over dit eiland heersten, hadden de hoop opgegeven het ooit te vinden.

Intussen gebeurde het dat enkele ketterse kooplieden, gedreven door de hoop op winst, een schip uitrustten om naar dit eiland te zoeken en in mei 1624 koers zetten naar het noorden. Nadat ze in oktober van datzelfde jaar waren teruggekeerd, riep ik de eerste kapitein of loods bij me. Ik vernam toen in detail hoe de hele reis en de ontdekking van het eiland was geslaagd.

Ze waren tijdens hun tocht naar de poolhoek op 72 graden door ijs gehinderd en gedwongen terug te keren. Ze waren geleidelijk aan weer naar het zuiden afgezakt, tussen de gletsjerbergen tot 63 of 64 graden – waar ook Noorwegen zich bevindt – tot ze een baai of opening in het westen zagen. Daar zagen ze dieren en mensen, barbaren, gewend aan het eten van rauw vlees.

Twee van hen – die ik ook zag – namen ze mee naar Holland, zodat ze de taal konden leren en het volgende jaar met hen konden terugkeren. De oudste van hen stierf echter op tachtigjarige leeftijd in de haven van Delfshave, terwijl ik daar nog verbleef. De goederen die ze op het eiland vonden, bestonden voornamelijk uit de huiden en hoorns van eenhoorns, waaraan ook gouddeeltjes waren toegevoegd.

Onderaan de brief van Ophovius is in de archieven van de Propaganda een krabbel gehecht, een verklaring die waarschijnlijk werd afgelegd door de informant van Ophovius:

Ik schrijf dit uitvoerig, omdat ik het van groot belang acht dat het uitgestrekte eiland van driehonderd mijl wordt heroverd op kettters, waar ooit het katholieke geloof bloeide en onze Orde het meest illustere klooster van Sint-Thomas had, gesticht onder leiding van Sint-Hyacint.

Onderaan de brief van Ophovius is in de archieven van de Propaganda een krabbel gehecht, een verklaring die waarschijnlijk werd afgelegd door de informant van Ophovius:

Ik meldde aan de dominicaanse pater Michael Ophovius dat de Nederlanders het eiland Engroveland, gelegen op niveau 63 of 64, opnieuw hadden ontdekt. De pater vond het een goed idee om een katholiek met de Nederlanders mee te sturen om het eiland en het klooster te onderzoeken.

↑ WEBSITE WWF

Hoera! Groenland

Pater Mil maakte een sprongetje van opwinding, zodat zijn stoel omviel en zijn broer en broeder, pater Jos Antonis, in de onderliggende kamer bruusk wakker werd tijdens het brevier. Wat een ontdekking! De dominicanen op Groenland! Eerst! Maar hoe kon het dat Hyacinthus een klooster stichtte op Groenland, die heilige leefde en werkte toch in Oost-Europa? En wat zijn die eenhoorns voor nonsens, dat zijn toch fabeldieren? Pater Mil liet zijn broer Jos binnen, die intussen kwaad op de deur stond te bonken en samen gingen ze op zoek naar de waarheid in de brief van Michael Ophovius.

Over één ding fabuleerde Ophovius alvast niet: het verblijf van twee Inuit in Nederland in 1624 / 1625, want een eigentijds verslag bevestigde dat. De Nederlandse chroniqueur Nicolaes Van Wassenaer schreef het volgende in zijn Historisch Verhael: "In de Maent van November quamen in de Maese voor Rotterdam / de Schepen van de Noortsche Compagnie / de welke mede brachten twee Wilden van Groenlandt / beyde Mans-personen / d'een oudt / d'ander jongh / met haer Schuytjens / die sy Caiach noemen..."

Bewerkt, verkort en in modern Nederlands klinkt het zo:

"In de maand november [1624] arriveerden in Rotterdam twee 'wilden' uit Groenland, die door de schepen van de Noordsche Compagnie waren meegebracht. Het waren twee mannen, de één wat ouder en de ander jonger. Ze brachten hun eigen kleine vaartuigen mee, die zij 'kajaks' noemen, gemaakt van zeehonden huid. In deze bootjes toonden zij hun ongelooflijke behendigheid op de rivier de Maas voor Rotterdam en Delfshaven. Ze konden zichzelf met hun riemen razendsnel omdraaien in het water en weer rechtop komen, wat door de vele toeschouwers met grote verbazing werd bekeken.

Het lot van de oudste man was echter droevig. Hij werd kort na aankomst ziek, waarschijnlijk door de verandering van lucht en voedsel. Hij is in Delfshaven overleden en daar met grote plechtigheid in de kerk begraven, ondanks het feit dat hij niet gedoopt was. Dit werd gedaan uit respect voor de afkomst van deze mensen en de moeite die was gedaan hen hierheen te brengen. De jongste van de twee leefde nog en werd naar Den Haag gebracht om aan Zijne Excellentie Prins Maurits getoond te worden. Hij was gekleed in zijn inheemse kleding van vogelvellen en zeehondenbont, wat veel bekijks trok aan het hof."

De chronologie van dit verhaal klopt alvast met de datum van de brief die Ophovius schreef aan de *Propaganda*. Ook het verhaal van de eenhoorn konden paters Mil en Jos vlug plaatsen want het antwoord vonden ze op de website van het WWF: *'de narwal is een bijzondere walvissoort die lijkt op een kruising tussen een eenhoorn en een walvis.*

Mannetjesnarwallen en sommige vrouwtjesnarwallen hebben een lange slagtang op hun kop, deze kan wel 3 meter lang worden. Narwallen leven in de koude arctische wateren van Canada, Groenland, Noorwegen en Rusland. Onder het ijs maken ze duiken tot ongeveer 2 kilometer diep, op zoek naar vis, garnalen en inktvissen. Ze worden blauw-grijs geboren, veranderen dan naar blauwzwart en zijn grijs als ze volwassen zijn. Oude narwallen zijn soms zelfs helemaal wit'. De vergelijking met een zwemmende eenhoorn lag voor de hand voor een argeloze 17de-eeuwer.

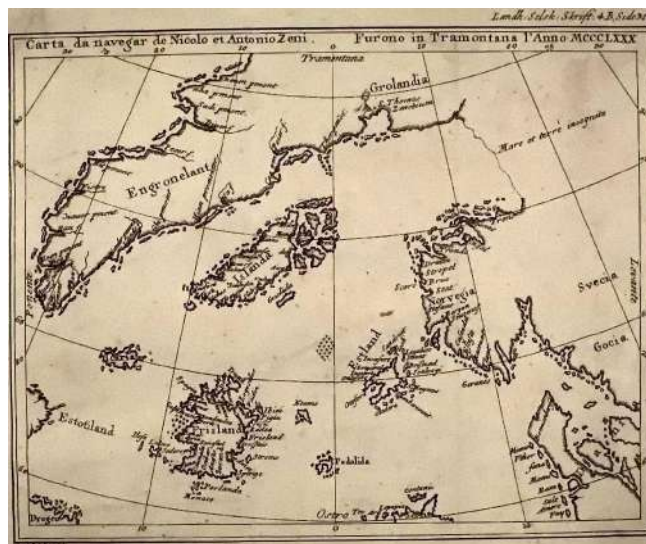
De brief van Ophovius uit 1625 begon steeds concreter te worden. Nog enkele vragen moesten paters Mil en Jos Antonis oplossen: is of was er een Sint-Thomasklooster van de dominicanen op Groenland, wat is de (vermeende) locatie en werd het gesticht door de heilige predikbroeder Hyacinthus?

Venetiaanse broers

De laatste vraag werd het vlugst beantwoord want Hyacinthus heeft nooit het Europese vasteland verlaten. Die opmerking van Michael Ophovius schrijven we toe aan zijn geprikkelde fantasie in de opwinding van het moment. Maar tot diep in de 20ste eeuw stak het verhaal over het Sint-Thomasklooster op Groenland regelmatig de kop op. Broeders Mil en Jos ontdekten dat twee Venetiaanse broers aan de oorzaak lagen: Nicolo (ca. 1326 - 1402) en Antonio (? - 1403) Zeno.

De Zeno's trokken op ontdekkingsstocht in de noordelijke wateren en lieten als belangrijkste legaat hun beroemde kaart uit 1380 na. We zien verschillende regio's netjes naast elkaar liggen, zoals Noorwegen in het Oosten, IJsland in het midden en Groenland in het Westen. Andere grote 'eilanden' zijn dan weer complete fantasie en nonsens, maar bedenk dat het nog ruim een eeuw zou duren voor Columbus Amerika 'ontdekte'.

Kijk nu eens goed naar boven in het midden van de kaart, onder de grote letters 'Grolandia', daar staat heel duidelijk de locatie van het Sint-Thomasklooster: 'S. Thomas Zenobium'. Mil zei tegen Jos: "Wacht eens even, een 'klooster' in het Latijn is toch 'cenobium' met een 'c'?" Het Latijn van Jos was wat roestig, dus voor de zekerheid zochten en vonden ze bevestiging in een woordenboek. Zou dat een aanduiding kunnen zijn dat de Zeno's het toch allemaal niet zo zeker wisten en er dan maar een 'zenooster' van gemaakt hadden in plaats van een 'klooster'?

1 DE KAART VAN ZENO UIT 1380 UIT MAJOR, RICHARD HENRY, THE VOYAGES OF THE VENETIAN BROTHERS NICOLO AND ANTONIO ZENO, ENZ., LONDON, 1873

Cartografen na Zeno namen de aanduidingen op deze kaart kritiekloos over. Zo ook de beroemde Abraham Ortelius, die in 1570 voor het eerst een kaart van het gebied publiceerde, de beroemde 'Septentrionalium Regionum'. De kaart staat in 'Theatrum Orbis Terrarum' - een atlas voor het eerst gepubliceerd in Diest en vanaf 1579 gedrukt op de persen van Plantijn in Antwerpen.

Het boek kende nog meerdere herdrukken en het is waarschijnlijk dat Michael Ophovius het kende en geen vragen stelde over de correctheid van de gegevens. Het boek was in die tijd een onbetwistbaar up-to-date cartografisch meesterwerk. Ortelius heeft de al dan niet bewuste spelfout van Zeno gecorrigeerd en de locatie overgenomen - er staat bij hem 'cenobium' - nog altijd toegewijd aan de heilige Thomas. En zo gaat dat nog wel een tijdje door met de cartografen.

1 ORTELIUS, ABRAHAM, THEATRUM ORBIS TERRARUM, DIEST, 1570 (UITGAVE PLANTIJN ANTWERPEN, VANAF 1579). LINKS DE VOLLEDIGE KAART VAN DE REGIO, RECHTS DETAIL VAN HET SINT-THOMASKLOOSTER OP 'GROEN LAND'.

Waarschijnlijk hebben de gebroeders Zeno zich vergist of hebben ze bewust hun verhaal en kaart gekleurd met een fictief dominicanenklooster. In hun beschrijvingen werd dit klooster verwarmd door een geiser, een warmwaterbron, zodat zelfs tijdens de koudste Groenlandse winters een behaaglijke temperatuur in het klooster heerste.

Uunartoq is de enige plek in Groenland waar geisers aanwezig zijn en dat is in het zuiden, niet het noorden, waar de Zeno's het Sint-Thomasklooster situeerden. Mil en Jos knikten naar elkaar, ze wisten van het benedictijnenklooster dat bestond nabij Uunartoq en verwarmd werd door bronnen. Archeologen hebben de restanten van het klooster ontdekt en je kunt ze terugvinden op satellietfoto's.

Mil en Jos deden hun verhaal aan de provinciaal van de Sint-Thomas van Aquinoprovincie. In consensus besloten ze dat de brief van Michael Ophovius uit 1625 voldoende de claim van orde der dominicanen op Groenland bevestigde, zelfs al was het bestaan van het Sint-Thomasklooster wankel. De wegen van de katholieke kerk worden steeds korter en zo bereikte de aanspraak op Groenland het Vaticaan wonderlijk snel.

De pauselijke nuntius in Washington bracht de bal aan het rollen bij het US Department of State (buitenlandse zaken) en de twee landen stonden even neus aan neus, het ene gewapend met kruisraketten, het andere ook, maar zonder de raketten. Ze kwamen gelukkig snel tot de vredesregeling zoals aan het begin van dit artikel gemeld.

Om onze fantasie van de werkelijkheid te scheiden wil ik bevestigen dat de brief van 1625 van Michael Ophovius bestaat en dat het verhaal van de twee Inuit in Delfshaven en Den Haag in 1624 / 1625 heeft plaatsgevonden.

Het is merkwaardig dat Michael Ophovius ze gezien heeft en erover schrijft. Zijn brief duidt aan dat het gevecht om de zielen van de mensen in de Nieuwe Wereld in de 17de eeuw op het scherp van de snee werd bevochten door katholieken en protestanten. De gebroeders Zeno hebben voor de eerste keer - zij het met veel fantasie - de Noordelijke IJszee in kaart gebracht in 1380.

Ik heb zonder hun medeweten, blind vertrouwend op hun gevoel voor humor, de namen van broeders Anton Milh en Joe Antony door elkaar gehusseld in een verzonnen conflict tussen het Vaticaan en de Verenigde Staten en aldus deze twee dominicanen van het Sint-Paulusklooster in Antwerpen met respect in het verhaal betrokken. No offence, gentlemen!

Armand Storck

Bronnen

- De brief van Ophovius van 15 maart 1625 werd gepubliceerd in 'Romeinse bronnen voor de kerkelijke geschiedenis van Nederland, 1521-1914' - een standaardwerk, verzameld, bewerkt en uitgegeven door Gisb. Brom, A.H.L. Hensen, J.D.M. Cornelissen, R.R. Post, P. Polman, P.J. van Kessel en J.P. de Valk; met medewerking van E.M.R. van Kessel-Schulte en E. Lamberts [jaar van publicatie: 1922-1996] Deze reeks van elf delen is het resultaat van langdurig onderzoek in archieven en bibliotheken in Rome, het Vaticaan en soms elders in Italië. Het Nederlandse Huygens Instituut heeft de Romeinse Bronnen gedigitaliseerd.
- MAJOR, Richard Henry, The voyages of the Venetian brothers Nicolo and Antonio Zeno, enz., London, 1873
- ORTELIUS, Abraham, Theatrum Orbis Terrarum, Diest, 1570
- van den Eerenbeemt, A.J.J. M., De Missie-Actie in Nederland 1600-1940, Nijmegen, 1945
- VAN WASSENAER, Nicolaes, Historisch verhael alder ghedenckweerdichste geschiedenis, die hier en daer ... den beginne des jaers 1621 [tot Octobri des jaers 1632] voorgevallen syn, Amsterdam, 1622 - 1635

↑ UUNARTOQ WARMWATERBRONNEN, ZUIDELIJK GROENLAND, RUIÏNES BENEDICTIJNENKLOOSTER, BRON GOOGLE MAPS

UIT VOLLE BORST

Het religieuze en muzikale hoogtepunt van de komende weken ligt uiteraard op Pasen. In mei kun je genieten van een pianorecital met Babette Craens. Tussendoor kan je een vergelijkende studie maken van het orgel/harmoniumspel van Bart Rodyns in de Sint-Ignatiuskapel en in onze kerk. Je zal vooral zelf veel moeten – nu ja, mogen – zingen.

PASEN

Orkestmis – Krönungsmesse van W.A.Mozart

**zondag 5 april, 10u30, Sint-Walburgiskerk,
Volkstraat 41**

Tradities zijn er om gerespecteerd te worden. Net als de voorgaande jaren brengen het Octopus Kamerkoor en het Euterpe Baroque Consort o.l.v. Bart Van Reyn en titularis-organist Bart Rodyns de Krönungsmesse (KV 317) van Wolfgang Amadeus Mozart. Uiteraard gaat onze pastoor Didier Croonenberghs o.p. deze viering voor. Om de intussen welbekende reden, is de locatie een breuk met het verleden en vindt deze orkestmis plaats in de Sint-Walburgiskerk (zie adres boven).

Deze kerk is, net als de onze, het best bereikbaar te voet of per fiets. Let wel: tegelijk met de orkestmis vliegt de Ronde Van Vlaanderen door het Zuid. Als je met een ander vervoermiddel naar Sint-Walburgis wilt komen, check je best even deze site:

<https://www.slimnaarantwerpen.be/nl/bereikbaarheid-ronde-van-vlaanderen-en-we-ride-flanders-in-antwerpen-op-4-en-5-april-2026>

Mozart schreef de mis in opdracht van graaf Colloredo (1732-1812), aartsbisschop van Salzburg. Ze werd voor het eerst opgevoerd tijdens de paasviering van maart 1779 in de dom van de geboortestad van de componist. Mozart schreef ze in de toonaard do groot (of C-majeur). De mis kreeg pas haar bijnaam ‘Kroningsmis’ in 1791 – het sterfjaar van Mozart – toen ze in Praag weerklonk bij de kroning van Leopold II tot koning van Bohemen. Het is een ‘missa brevis’ en dus korter dan de plechtige – en langere – ‘missa solemnis’.

ONZE-LIEVE-HEER-HEMELVAART Eucharistie

**donderdag 14 mei, 10u30, koor Sint-Paulus,
ingang Veemarkt**

Zoals dat op hoogdagen gebruikelijk is, gaat onze pastoor Didier Croonenberghs o.p. op deze feestelijke donderdag de viering voor. Bart Rodyns, onze titularis-organist, geeft hem daarbij muzikale ondersteuning. Het precieze programma is nog niet bekend, maar iedereen wordt uitgenodigd om uit volle borst mee te zingen en met Didier als voorzanger moet dat zeker lukken.

PIANORECITAL Babette Craens

zaterdag 16 mei, 15u, 't Schooltje, ingang Veemarkt

Het is weer zover, een nieuw concert georganiseerd door het Emmanuel Durllet-fonds. Dit keer kun je komen luisteren naar Babette Craens, een Belgische pianiste uit een muzikaal nest die al op haar 17de mocht starten aan het Conservatorium Antwerpen. Toen gaf ze trouwens al haar eerste concert in AMUZ.

Vanaf 2018 treedt ze regelmatig op met mezzosopraan Herlinde Van de Straete en sinds 2022 werkt ze ook nauw samen met sopraan Fleur Strijbos. Met Fleur speelde ze op grote podia onder meer in Gent (Bijloke) en Brugge (Concertgebouw). Hun werk was ook te horen op Klara, in de reeks 'De Twintigers'.

Sinds 2024 is Babette 'artist in residence' bij SWUK Vlaanderen vzw.

Wat ze deze zaterdag voor je brengt weten we nog niet, maar we houden je alvast op de hoogte via onze nieuwsbrief

Praktisch:

Tickets: 22 euro (alg.), 20 euro (60+), 18 euro (leden) en 12 euro (-21) bestellen via emmanuel-durlet.be of storten op rekening BE35 3200 4363 7037 op naam van het Emmanuel Durlletfonds vzw met de vermelding van het recital en het aantal plaatsen.

NOCTURNE Sarah Van Mol en Bart Rodyns

**donderdag 21 mei, 19u, koor Sint-Paulus,
ingang Veemarkt**

De eerste nocturne van 2026 is gewijd aan de restauratie van het derde schilderij van Cornelis De Vos dat onze kerk rijk is: Dominicus in Soriano. Sarah en Bart vertolken passende muziek als inleiding tot de lezing van de restaurateurs. Aansluitend kun je het werk in volle restauratie bewonderen in 't Schooltje. Je kunt best je plekje tijdig reserveren:

<https://nocturne-26-meester-ontsluierd.eventsquare.store/cqohnte5wzu4>

Als vragen hebt, stuur dan een mailtje aan info@sintpaulusantwerpen.be

Facebook-hitparade voor Pasen

MINIATUURTJES

Feestje in de crypte

Het was quizen geblazen in onze crypte verleden zaterdag. Wat een feest en dan nog voor het goede doel ook. Verschillende ploegen zetten in de laatste ronde de spurt in, maar het waren 'De Nederbelgen' die de overwinning claimden. Een kleine opstand van het publiek over Siamese katten, erectiepillen en aanverwanten mocht de pret niet drukken. Er werd geducht geconsumeerd, want de opbrengst ging integraal naar de armoedewerking van de Vincentiusgroep.

We zijn dan ook fier, in naam van alle ploegen, dat we Vincentius dit jaar een cheque van afgerond 1.400 euro mogen overhandigen. Bravo aan iedereen: deelnemers en crew!

Suikeren halfvasten

Laetare (Latijn voor zich verheugen) valt op de vierde zondag in de veertigdagentijd. Op deze zondag wordt gevierd dat de vasten halfweg is en dat het paasfeest in aantocht is. De term 'Laetare' is ontleend aan het eerste woord van de gregoriaanse gezangen voor de mis van deze dag.

In Antwerpen werd met halfvasten het feest van de graaf van halfvasten of 'Sinte Greef' gevierd.

Rond 1500 arriveerden de eerste schepen uit West-Indië met ruwe suiker, de raffinage gebeurde in Antwerpen. De verkoop sloeg niet direct aan en de schout van Antwerpen, tevens markgraaf, reed met een open koets door de stad en deelde suikergoed uit. Zo ontstond de traditie om op die zondag suikergoed aan de kinderen te geven. Geliefden gaven elkaar een 'graaf' of 'gravin' in speculaas.

Karel Constant Peeters geeft in zijn boek 'Eigen aard' een andere verklaring voor de oorsprong van dit feest, hij ziet het als een slotfeest van de winter. De winter werd verbrand onder de vorm van een stroman en men haalde feestelijk de lentegraaf binnen, getooid met linten en frisgroen. De talrijke vuren rond halfvasten en de fakkeltochten in sommige streken zouden daar een bewijs van zijn.

Het feest van Sinte Greef stierf een stille dood na WOII. Een warenhuis in Antwerpen probeerde het in 1962 tevergeefs nieuw leven in te blazen.

Bruine zeteltjes

We bezitten in de Sint-Pauluskerk twee bruine zeteltjes, die ik sinds het begin van de restauratie niet meer gezien heb. Eén ervan stond in de hal als je van de Lourdestuin binnenwandelde of misschien alle twee en ze zaten alleszins comfortabeler dan de houten stoelen in de kerk, die een jaar of acht geleden vervangen zijn door lichtgewicht moderne.

Er heerste wellicht enige zenuwachtigheid bij de medewerkers van de kerk toen aangekondigd werd dat koning Albert en koningin Paola op 7 juli 1999 met eigen ogen de restauratie na de brand in ogenschouw wilden nemen. Je kon

die mensen toch niet op de gewone kerkstoelen laten plaatsnemen?

Op de foto kun je zien dat de twee bruine zeteltjes toen al niet meer in de beste staat verkeerden, maar toch naar behoren de vorstelijke achterwerken tijdelijk een aanvaardbare zitplaats hebben geboden. Burgemeester Leona Detiège en andere hoogwaardigheidsbekleders moesten het doen met de houten kerkstoelen. Noblesse oblige.

1 maart 2026 - fase 2 is gestart

Fase 1 van de restauratiewerken is voorbij. De middenbeuk en de zuidelijke zijbeuk zijn leeg gemaakt en worden voorbereid om gevuld te worden met stellingen, afdekken van de vloeren, inpakken van de marmeren beelden en verhuizen van de knielbanken richting depot.

Het lange witte doek met de reproductie van de '15 mysteries van de Rozenkrans' is intussen opgeborgen. Om het mooi op te rollen, hadden we de volledige diepte van het hoogkoor nodig.

Hebben jullie misschien ideeën wat we met dit grote doek en de foto's kunnen doen? Laat het ons weten op info@sintpaulusantwerpen.be!

John Janssens

Geef maar toe, beste lezer, dat je nog nooit van John Janssens hebt gehoord. John bekleedde voor de Eerste Wereldoorlog nochtans een prominente plaats in de Muziekkapel van de Sint-Pauluskerk en dat is een understatement.

Want wie zorgde er voor het houden van de maat tijdens de orkestmissen en andere muziekkapelleringen van onze wereldberoemde kapel? Den John. Welk instrument - zo zal onze titularis-organist Bart Rodyns je graag bevestigen - is onmisbaar tijdens het spelen van grote muziekwerken zoals de Bolero van Maurice Ravel? De trommel.

De tekst op de achterzijde van deze foto in ons archief luidt: John Janssens, leider van de trommelaars van de muziekkapel van het jongenspatronaat in Sint-Paulus, voor 1914.

Draagt John een legeruniform op de foto, met de drie sterren van kapitein op de revers? Wie het herkent mag altijd een mailtje sturen naar info@sintpaulusantwerpen.be

Zo, je bent weer helemaal mee. We hebben een maand pauze genomen dus krijg je deze keer een dubbele portie miniatuurtjes. Wil je graag meer van deze leuke weetjes lezen en/of op de hoogte blijven van allerlei activiteiten in de Sint-Pauluskerk? Bezoek dan onze Facebookpagina 'Sint-Pauluskerk Antwerpen' of onze Instagrampagina @sintpauluskerkantwerpen en word onze vriend/volger!

Dank u

De redactie

AGENDA

Opgelet: alle vieringen en bijeenkomsten vinden plaats in de Sint-Ignatiuskapel, Prinsstraat 13, tot einde april, tenzij anders vermeld

APRIL

- Wo — 1 18u00 — Vespers in Zwartzustersklooster
- Do — 2 19u00 — Eucharistieviering voor Witte Donderdag, voorgegaan door E.P. Anton Milh o.p.,
— met muzikale begeleiding op orgel door Bart Rodyns.
- Vr — 5 8u30 — Tenebrae, ochtendgebed in de Sint-Ignatiuskapel met de Antwerpse predikbroeders.
15u00 — Kruisweg in de Sint-Antoniuserkerk aan de Paardenmarkt
met de Antwerpse predikbroeders
19u00 — Goede Vrijdagviering van het lijden van de Heer in de Sint-Ignatiuskapel
E.P. Kiran Joy o.p. gaat de viering voor en Bart Rodyns begeleidt op het orgel.
- Za — 4 8u30 — Tenebrae, ochtendgebed in de Sint-Ignatiuskapel met de Antwerpse predikbroeders.
21u00 — Paaswake in de Sint-Ignatiuskapel, E.P. Anton Milh o.p. gaat de viering voor,
met orgelbegeleiding door Bart Rodyns.
Tijdens de viering vindt een doop van een volwassene plaats.
- Zo — 5 10u30 — orkestmis voor Pasen,
voorganger Didier Croonenberghs o.p. in de Sint-Walburgiskerk, Volkstraat 41
OPGELET: verstoord verkeer door de Ronde van Vlaanderen (meer info bij Muziek).
- Zo — 12 10u30 — 2de zondag van Pasen, voorganger Francis Akkara,
muzikale begeleiding Bart Rodyns
- Zo — 19 10u30 — 3de zondag van Pasen, voorganger Didier Croonenberghs o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns
- Zo — 26 10u30 — 4de zondag van Pasen, voorganger Justin Adriko o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns

MEI

Vanaf 2 mei vinden alle vieringen en bijeenkomsten opnieuw plaats in (het koor van) onze kerk, ingang Veemarkt, tenzij anders vermeld

- Zo — 5 10u30 — 5de zondag van Pasen, voorganger Joe Anthony o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns
- Zo — 10 10u30 — familieviering, voorganger Anton Milh o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns
- Do — 14 15u00 — Onze-Lieve-Heer-Hemelvaart, voorganger Didier Croonenberghs o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns
- Za — 16 10u30 — pianorecital Babette Craens, Emmanuel DurlETFonds,
t Schooltje, ingang Veemarkt (meer info bij Muziek)
- Zo — 17 19u00 — 7de zondag van Pasen, voorganger Kiran Joy o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns
- Do — 21 10u30 — eerste nocturne 2026, Sarah Van Mol, Bart Rodyns,
restaurateurs Cornelis De Vos (meer info bij Muziek)
- Zo — 24 19u00 — Pinksteren, voorganger Didier Croonenberg o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns
- Za — 30 12u00 — huwelijk Glenn Viroux en Sophie Berteloot
- Zo — 31 10u30 — viering Heilige Drievuldigheid, voorganger Anton Milh o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns

JUNI

- Zo — 7 10u30 — misviering, voorganger Didier Croonenberghs o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns
- Zo — 14 10u30 — misviering, voorganger Kiran Joy o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns

Paulus

Sint-Pauluskerk Antwerpen

Sint-Paulusstraat 22

2000 Antwerpen

T 0477 97 07 13 (secretariaat)

T 0497 23 83 60 (pastoor)

info@sintpaulusantwerpen.be

www.sintpaulusantwerpen.be

Redactieraad

Guido Meeussen (hoofdredacteur), Armand Storck (eindredacteur), Caroline De Wever (directeur kerk), Kiran Joy (parochie), Joris Reymer en Erwin Vandecauter (grafische vormgeving), Walter Geluyckens (Sint-Paulusvrienden vzw), Inès Ducès (voorzitter Muziekkapel vzw), Leo Van achter (logistiek)

Auteurs

Didier Croonenberghs o.p, Caroline De Wever, Guido Meeussen, Armand Storck, Walter Geluyckens, Vincent Crevals en Anton-Marie Milh o.p.

Vormgeving

We make.

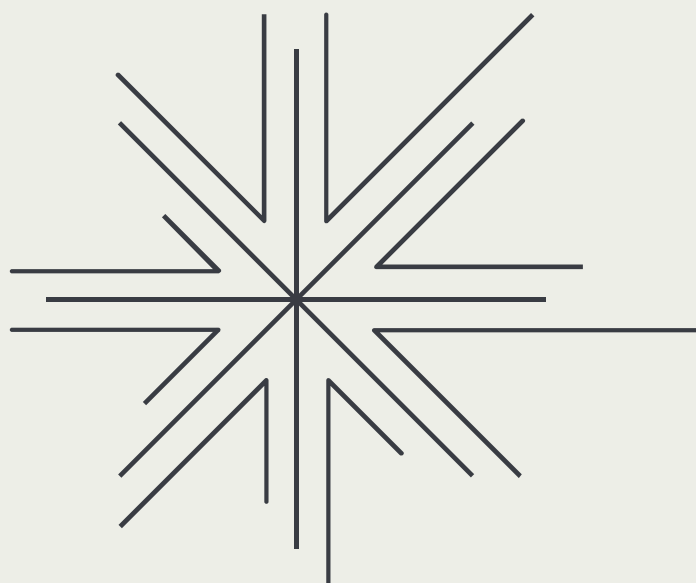
V.U.

Didier Croonenberghs en Paul Bistiaux,
Sint-Pauluskerk,
Sint-Paulusstraat 22, 2000 Antwerpen

Digitaal

www.sintpaulusantwerpen.be

redactie@sintpaulusantwerpen.be

Sint Paulus
Antwerpen